AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

Əlyazması hüququnda

AZƏRBAYCANIN BEYNƏLXALQ TƏŞKİLATLARLA MÜNASİBƏTLƏRİNDƏ GENDER BƏRABƏRLİYİ PROBLEMLƏRİ

İxtisas: 5901.01 – "Beynəlxalq münasibətlər"

Elm sahəsi: Siyasi elmlər

İddiaçı: **Aytac Zaur qızı Bağırlı**

Fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi
almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın

AVTOREFERATI

Bakı – 2026

Dissertasiya işi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Beynəlxalq münasibətlər və Xarici siyasət kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər: siyasi elmlər doktoru, professor
Hicran Kamran qızı Hüseynova

Rəsmi opponentlər: siyasi elmlər doktoru, professor
Hikmət Baba oğlu Məmmədov

siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Zümrud Eldar qızı Məlikova

siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru
Rəşad Əsəd oğlu Sadıqov

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası nəzdində fəaliyyət göstərən FD 2.30 Dissertasiya şurası.

Dissertasiya şurasının sədri: ________________ akademik
Urxan Kazım oğlu Ələkbərov

Dissertasiya şurasının elmi katibi: ________________ siyasi elmlər doktoru, professor
Sevda Ağamirzə qızı Əliyeva

Elmi seminarın sədri: ________________ siyasi elmlər doktoru, professor
Elçin İldırım oğlu Əhmədov

DİSSERTASİYANIN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

Mövzunun aktuallığı və işlənmə dərəcəsi. Müasir sosial elmdə bütün dünyada insanlara təsir göstərən davamlı disproporsiyalar səbəbindən gender bərabərliyinin öyrənilməsi aktuallığını qoruyub saxlayır. Hüquqi nailiyyətlərə, eləcə də qadınlar üçün təhsil və peşə imkanlarının genişlənməsinə baxmayaraq, siyasi təmsilçilik, iqtisadi iştirak və səhiyyə xidmətlərinə çıxış kimi sahələrdə hələ də ciddi bərabərsizliklər müşahidə olunur.

Bundan əlavə, gender əsaslı zorakılıq, o cümlədən məişət zorakılığı, insan alveri və digər problemlər geniş miqyaslı xarakter daşımaqda davam edir ki, bu da onların həllinin zəruriliyini vurğulayır. Gender münasibətlərinin sosial-mədəni və tarixi kontekstdə araşdırılması həqiqi gender bərabərliyinə nail olunmasına yönəlmiş effektiv siyasət və tədbirlərin hazırlanması baxımından olduqca vacibdir. Bundan başqa, fərdlərin rol və imkanlarını məhdudlaşdıran köklü stereotiplərin və mədəni normaların təsirinin təhlili vasitəsilə bu tədqiqat bütün gender nümayəndələrinin ayrı-seçkilik və qərəzli münasibətə məruz qalmadan öz potensiallarını reallaşdıra bildiyi daha ədalətli və inklüziv cəmiyyətin formalaşdırılması istiqamətində aparılan genişmiqyaslı səylərə töhfə verir.

Beynəlxalq təşkilatlarda gender bərabərliyi problemlərinin tədqiqi qlobal idarəetmə, insan hüquqları və sosial-iqtisadi inkişaf üzərində mühüm təsirə malik olması baxımından xüsusi aktuallıq kəsb edir. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri və müxtəlif beynəlxalq müqavilələr kimi gender bərabərliyi sahəsində qəbul olunmuş beynəlxalq öhdəliklərə baxmayaraq, bir çox beynəlxalq təşkilatlarda gender disproporsiyaları hələ də qalmaqdadır.

Qadınlar rəhbər vəzifələrdə, qərarqəbuletmə proseslərində və sülhməramlı missiyalarda hələ də kifayət qədər təmsil olunmurlar ki, bu da siyasətin formalaşdırılması və həyata keçirilməsi zamanı qadın problemlərinin və gender aspektlərinin çox vaxt nəzərdən kənarda qalmasına səbəb olur.

Bundan əlavə, beynəlxalq təşkilatlar bütün dünyada milli siyasətə və praktikaya təsir göstərən norma və standartların müəyyən edilməsində əsas rol oynayırlar. Bu təşkilatlar çərçivəsində gender

bərabərsizliyinin aradan qaldırılması onların bəyan etdikləri ədalət, inklüzivlik və hüquq prinsiplərinə əməl olunmasının təmin edilməsi üçün zəruri şərtdir.

Bu institutlarda gender stereotiplərinin qorunub saxlanılması onların sülhün, təhlükəsizliyin və davamlı inkişafın təşviqində legitimliyini və effektivliyini zəiflədə bilər. Beynəlxalq təşkilatlarda gender bərabərliyi problemlərinə diqqət yetirilməsi bu tədqiqatın institusional praktika və siyasətlərin gender inklüziv idarəçiliyin təşviqi, qadınların təmsilçiliyinin və iştirakının genişləndirilməsi, eləcə də gender aspektlərinin qlobal qərarqəbuletmə proseslərinə inteqrasiyasının təmin edilməsi məqsədilə necə islahat oluna biləcəyinin daha dərindən anlaşılmasına töhfə verməsinə imkan yaradır.

Bu tədqiqat yalnız akademik diskursu zənginləşdirmir, eyni zamanda daha ədalətli və inklüziv beynəlxalq sistemin formalaşdırılması istiqamətində çalışan siyasətçilər və mütəxəssislər üçün dəyərli nəticələr təqdim edir.

Azərbaycanın beynəlxalq təşkilatlarla münasibətlərində gender bərabərliyi problemlərinin tədqiqi ölkənin həm mədəni irsini, həm də müasir siyasi mənzərəsini əks etdirməsi baxımından yüksək aktuallıq kəsb edir. Tarixən qadına hörmət milli mədəniyyətin ayrılmaz hissəsi olmuş, Azərbaycan xalqının ənənə və dəyərlərində dərin köklərə malikdir. Tarixi boyunca Azərbaycan qadınların ictimai, iqtisadi və siyasi həyatda fəal iştirakını nümayiş etdirmiş, genderlər arasında hörmət və bərabərlik prinsiplərinə xüsusi önəm vermişdir. Bu mədəni əsas Azərbaycan rəhbərliyinin həyata keçirdiyi siyasətə sadiqliyi ilə dəstəklənir. Xüsusilə, Ümummilli Lider Heydər Əliyev və onun siyasi varisi, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev qadınların ictimai həyatda iştirakının vacibliyini dəfələrlə vurğulamış, gender bərabərliyinin ölkənin inkişafı və beynəlxalq arenada nüfuzunun qorunması üçün zəruri şərt olduğunu qeyd etmişlər.

Bu kontekstdə Azərbaycanın beynəlxalq təşkilatlarla münasibətləri gender bərabərliyi problemlərinin aradan qaldırılmasının əhəmiyyətini bir daha ön plana çıxarır. Azərbaycan BMT, Avropa İttifaqı və digər qlobal, regional institutlar da daxil olmaqla müxtəlif beynəlxalq strukturlarla əməkdaşlıq etdikcə, milli siyasətin gender bərabərliyi sahəsində beynəlxalq standartlarla uzlaşdırılması xüsusi

əhəmiyyət kəsb edir. Belə uyğunlaşdırma yalnız ölkənin beynəlxalq mövqelərini möhkəmləndirmir, eyni zamanda ölkə daxilində mütərəqqi islahatların həyata keçirilməsinə də töhfə verir.

Bu qarşılıqlı münasibətlər çərçivəsində gender bərabərliyi problemlərinə diqqət yetirməklə Azərbaycan insan hüquqlarının qorunmasına, inklüziv idarəçiliyin inkişafına, eləcə də sosial-iqtisadi inkişafın gücləndirilməsinə sadiqliyini nümayiş etdirir.

Tədqiqatın işlənmə dərəcəsinə gəldikdə isə, onu bir neçə hissəyə bölmək olar: gender anlayışının dərk edilməsinə dair konseptual ədəbiyyat, Azərbaycanda gender məsələlərinin öyrənilməsinə həsr olunmuş elmi ədəbiyyat, həmçinin ölkənin xarici siyasətində gender problemlərinə dair tədqiqatlar. Birinci bölmə üzrə geniş elmi ədəbiyyat mövcuddur. Xüsusilə, G.M.Reyes və K.Chirindo[1], E.Tissier-Desbordes və L.M.Visconti[2], L.T.Stickney Lstickney və A.M.Konrad[3], J.Ann Tickner и Laura Sjoberg[4] tərəfindən aparılmış fundamental tədqiqatlar, J.A.Tickner[5] monoqrafiyası, eləcə də B.Ackerly, M.Stern və J.True[6] əsərləri bu mövzunun işlənməsi prosesində mühüm rol oynamışdır.

Elmi ədəbiyyatda məhdud həcmdə olsa da, Azərbaycanda gender problemlərinə və gender siyasətinə həsr olunmuş tədqiqatlar da təqdim olunmuşdur. Məsələn, N.Tohidinin məqaləsində müəllif bu sahədə sovet dövrü Azərbaycanı ilə postsovet dövrü

---

[1] Reyes, G.M. Theorizing Race and Gender in the Anthropocene / G.M.Reyes, K.Chirindo // Women's Studies in Communication, – 2020. No. 43:4, – pp.429-442.

[2] Desbordes, E.T. Gender after gender: fragmentation, intersectionality, and stereotyping / E.T.Desbordes, M.Luca // Consumption Markets & Culture, – 2019 No. 22:4, – pp.307-313.

[3] Lstickney L.T. Societal Institutions and Work and Family Gender-Role Attitudes / L.T.Stickney Lstickney, A.M.Konrad // Organization Management Journal, – 2012. No. 9:4, – pp 236-246.

[4] Tickner, J.A. Feminism and International Relations: Conversations about the Past, Present and Future / J.A.Tickner, L.Sjoberg. – London: Routledge, – 2011. – 288 p.

[5] Tickner, J.A. Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post Cold War Era / J.A.Tickner. – New York: Columbia University Press, – 2001. – 200 p.

[6] Ackerly, B. Feminist Methodologies for International Relations / B.Ackerly, M.Stern, J.True. – Cambridge, UK: Cambridge University Press, – 2006. – 303 p.

Azərbaycanını müqayisəli şəkildə təhlil etmişdir[7]. Eyni şəkildə, F.Heyat ölkədə qloballaşmanın gender bərabərliyinə təsirini araşdırır[8]. Tədqiqatın nəzəri bazasının formalaşmasına E. Safarov və N.Safarovanın gender bərabərliyinə dair dərsliyi mühüm töhfə vermişdir[9]. Həmçinin, 2018-ci ildə ICSR tərəfindən Azərbaycanda gender bərabərliyi və gender məsələlərinə dair kompleks hesabat hazırlanmışdır[10].

Rəsmi mənbələr sırasında Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası[11], Azərbaycan Respublikasında qadınlarla bağlı dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı[12], Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi haqqında Əsasnamənin[13], eləcə də onun strukturunun və ştat sayının təsdiq edilməsi barədə Fərman, Azərbaycan Respublikasının "Gender (kişi və qadınların) bərabərliyinin təminatları haqqında" Qanunu[14], Nazirlər Kabinetinin Qadın Problemləri üzrə Milli Fəaliyyət Planı haqqında Qərarı, 2022–

---

[7] Tohidi, N. Soviet in Public, Azeri in Private – Gender, Islam, and Nationality in Soviet and Post-Soviet Azerbaijan // Women's Studies International Forum, – 1996. – 19(1 2), – pp.111–123.

[8] Heyat, F. Globalization and changing gender norms in Azerbaijan // International Feminist Journal of Politics, – 2006, No.8(3), – pp.394–412. https://doi.org/10.1080/14616740600793010

[9] TRT WORLD. Türkiye, Azerbaijan share 'strategic alliance' under Shusha Declaration: [Electronic resource] / URL: https://www.trtworld.com/turkey/t%C3%BCrkiye-azerbaijan share-strategic-alliance-under-shusha-declaration-57510

[10] Fund (UNFPA); Azerbaijan State Committee of the Republic of Azerbaijan for Family, Women and Children's Affairs; International organization "Promundo"; International Center for Social Research (ICSR) // – Baku: Azerbaijan, – 2018. – 72 p.

[11] Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası / – Bakı: Hüquq ədəbiyyatı nəşriyyatı, – 1997. – 64 s.

[12] Azərbaycan Respublikasında dövlət qadın siyasətinin həyata keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı: [Elektron resurs] / URL: https://e qanun.az/framework/597

[13] Azərbaycan Respublikasının Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi haqqında Əsasnamənin, Komitənin strukturunun təsdiq edilməsi və aparatının işçilərinin say həddinin müəyyən edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı: [Elektron resurs] / URL: https://e-qanun.az/framework/12320

[14] Gender (kişi və qadınların) bərabərliyinin təminatları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu: [Elektron resurs] / URL: https://e-qanun.az/framework/12424

2025-ci illər üçün Gender Bərabərliyinin Təmin olunmasına dair Milli Fəaliyyət Planı, həmçinin Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən nəşr olunmuş "Azərbaycanda qadınlar və kişilər" adlı statistik materiallar və digər mənbələr bu tədqiqat üçün mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir.

Tədqiqatın obyekti və predmeti. Tədqiqatın obyekti Azərbaycanın beynəlxalq təşkilatlarla münasibətlərində meydana çıxan gender bərabərliyi problemlərinin öyrənilməsi, xüsusilə də bu məsələlərin ölkənin gender bərabərliyi sahəsində qlobal standartlara və siyasətlərə uyğunlaşmaq imkanlarına necə təsir göstərdiyinin araşdırılmasıdır.

Tədqiqatın predmeti Azərbaycanda gender bərabərliyinin sosial-siyasi dinamikasını, qadın hüquqlarının təşviqində milli rəhbərliyin rolunu, həmçinin Azərbaycan institutlarının BMT və Avropa İttifaqı ilə qarşılıqlı fəaliyyətini əhatə edir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Tədqiqatın əsas məqsədi Azərbaycanın beynəlxalq təşkilatlarla qarşılıqlı fəaliyyətində üzləşdiyi gender bərabərliyi problemlərinin təhlili, həmçinin milli siyasətin qlobal gender standartları ilə uzlaşdırılması və qadınların milli və beynəlxalq səviyyələrdə iştirakının və təmsilçiliyinin genişləndirilməsi istiqamətində yanaşmaların işlənib hazırlanmasıdır.

Qarşıya qoyulmuş məqsədlə əlaqədar olaraq dissertasiyada aşağıdakı vəzifələr həll edilir:

– gender dinamikasının dərk olunması üçün nəzəri baza formalaşdırmaq məqsədilə gender anlayışını açıqlamaq və gender bərabərliyinə dair müxtəlif nəzəriyyələri araşdırmaq;

– beynəlxalq münasibətlərin müasir sistemində genderyönümlü yanaşmaların rolunu və onların qlobal idarəetməyə təsirini öyrənmək;

– Azərbaycan Respublikasının müasir beynəlxalq münasibətlər sistemində mövqeyini, xüsusilə gender məsələlərinin həllində iştirak və əməkdaşlıq aspektindən qiymətləndirmək;

– beynəlxalq təşkilatların Azərbaycan Respublikasının xarici əlaqələrinin formalaşmasında, xüsusilə gender bərabərliyi sahəsində əsas amillər kimi təsirini təhlil etmək;

– Azərbaycan Respublikasının xarici siyasət strategiyasında gender bərabərliyi məsələlərinin yerini və prioritetliyini araşdırmaq;

– Azərbaycanın beynəlxalq təşkilatlarla iştirak və əməkdaşlığını çətinləşdirən konkret gender bərabərliyi problemlərini müəyyənləşdirmək və təhlil etmək.

Tədqiqat metodları. Tədqiqatda Azərbaycanın beynəlxalq təşkilatlarla münasibətlərində gender bərabərliyi problemlərinin hərtərəfli təhlili məqsədilə ümumi metodoloji yanaşmadan istifadə olunur. Gender bərabərliyinin nəzəri əsaslarını müəyyənləşdirmək və şərh etmək üçün konseptual təhlil tətbiq edilir, həmçinin bu konsepsiyaların beynəlxalq münasibətlər kontekstində necə müəyyənləşdirildiyi və tətbiq olunduğu nəzərdən keçirilir. Bu təhlil əsas gender terminlərinin və onların siyasət və praktika baxımından əhəmiyyətinin baza səviyyəsində anlaşılmasını təmin edir. Sənədlərin təhlili milli qanunvericilik, beynəlxalq müqavilələr, proqram sənədləri, rəsmi bəyanatlar və Azərbaycan institutlarının, həm də beynəlxalq təşkilatların hesabatları kimi ilkin mənbələrin ətraflı araşdırılmasını əhatə edir. Bu metod Azərbaycanın beynəlxalq arenadakı fəaliyyətini formalaşdıran gender bərabərliyi ilə bağlı formal öhdəlikləri, normativ çərçivələri və strateji prioritetləri müəyyən etməyə imkan verir.

Tarixi metod Azərbaycanda gender bərabərliyi sahəsində təşəbbüslərin inkişafını izləmək məqsədilə istifadə olunur, həmçinin tarixi hadisələrin, mədəni dəyişikliklərin və siyasi qərarların gender məsələlərinə dair müasir siyasətə və münasibətə necə təsir göstərdiyi təhlil edilir. Bu metod Azərbaycanda gender bərabərliyinin inkişaf mərhələlərini və onun xarici əlaqələrə inteqrasiyasını əks etdirən xronoloji baxış formalaşdırır.

Müqayisəli təhlil Azərbaycanın gender bərabərliyi siyasətini digər ölkələrlə, xüsusilə oxşar sosial-siyasi kontekstdə yerləşən və ya eyni beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq edən dövlətlərlə müqayisəli şəkildə qiymətləndirmək məqsədilə tətbiq olunur. Belə müqayisə qabaqcıl təcrübələrin müəyyənləşdirilməsinə, mövcud boşluqların aşkar edilməsinə və Azərbaycanın xarici əlaqələrində gender bərabərliyi sahəsində nəticələrin yaxşılaşdırılması üçün potensial strategiyaların işlənib hazırlanmasına imkan yaradır. Bu metodoloji

yanaşmaların birləşdirilməsi Azərbaycanın xarici siyasətində və beynəlxalq təşkilatlarla qarşılıqlı münasibətlərində gender bərabərliyinin təşviqi imkanları və problemləri barədə kompleks və çoxtərəfli anlayışın formalaşdırılmasına şərait yaradır.

Müdafiəyə çıxarılan əsas müddəalar. Araşdırma apararkən irəli sürülən əsas müddəalar bunlardır:

– Azərbaycan öz gender siyasətini Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri çərçivəsində formalaşdırır;

– Azərbaycan gender bərabərliyinin təşviqi məqsədilə BMT-nin İnkişaf Proqramı, UNESCO, BMT-nin Əhali Fondu, Avropa Şurası Parlament Assambleyası və digər beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq edir;

– Azərbaycanın xarici siyasətində və beynəlxalq təşkilatlarda qadınların kifayət qədər təmsil olunmaması gender bərabərliyinin təmin edilməsinə yönəlmiş beynəlxalq standartların və öhdəliklərin tam şəkildə həyata keçirilməsinə mane olur, bununla da ölkənin beynəlxalq nüfuzunu və effektivliyini zəiflədir.

– Azərbaycanın inklüziv dövlət siyasəti qadınların xarici siyasətdə rolunun güclənməsinə töhfə verir;

– Azərbaycan beynəlxalq təşkilatlarla münasibətlərində gender məsələlərinin tənzimlənməsi məqsədilə Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi, Dayanıqlı İnkişaf üzrə Milli Əlaqələndirmə Şurası, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Gənclər və İdman Nazirliyi, İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilin (Ombudsman) Aparatı, Səhiyyə Nazirliyi, eləcə də çoxsaylı qeyri-hökumət təşkilatları (QHT) və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının (VCT) əlaqələndirilmiş fəaliyyətini təşviq edir.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Tədqiqatın elmi yeniliyi aşağıdakı şəkildə ümumiləşdirilə bilər:

– Tədqiqatda gender məsələləri ilk dəfə olaraq Azərbaycanın xarici siyasətinin müstəqil istiqaməti kimi nəzərdən keçirilir ki, bu da onların beynəlxalq münasibətlər sistemindəki rolunu yenidən qiymətləndirməyə imkan verir;

– Tədqiqatda ilk dəfə Azərbaycanın beynəlxalq təşkilatlarla (BMT-nin Əhali Fondu, BMT-nin İnkişaf Proqramı, Avropa Şurası

Parlament Assambleyası) qarşılıqlı münasibətləri çərçivəsində gender problemlərinin sistemli və müqayisəli təhlili aparılır.

– Tədqiqat işində ilk dəfə olaraq Azərbaycanın xarici siyasətdəki nümayəndəliklərində, o cümlədən Avropa Şurası Parlament Assambleyasındakı nümayəndə heyətində gender balansı digər Avropa ölkələri ilə müqayisə edilir və bu müqayisələrin nəticələri təhlil olunur.

Tədqiqatın nəzəri və praktiki əhəmiyyəti. Tədqiqatın nəzəri əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, dissertasiyanın nəticələri akademik araşdırmalar üçün elmi müddəalar təqdim edir. Gələcək tədqiqat perspektivləri dissertasiyada müəyyən edilmiş istiqamətlər üzrə elmi araşdırmaların inkişafı ilə bağlıdır ki, bu da həmin sahədə elmi biliklərin genişlənməsinə və dərinləşməsinə töhfə verəcəkdir.

Tədqiqatın əsas praktiki nəticəsi ondan ibarətdir ki, o, Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyinin nümayəndələri və Azərbaycanın xaricdəki səfirlikləri üçün dəyərli bilik mənbəyi kimi çıxış edə bilər. Azərbaycanın beynəlxalq təşkilatlarla münasibətlərində gender məsələlərinin təhlili vasitəsilə bu tədqiqat həmin sahədə çalışan mütəxəssislər üçün faydalı praktiki rəhbər rolunu oynaya bilər.

Aprobasiyası və tətbiqi. Dissertasiya işinin ayrı-ayrı müddəaları və əsas nəticələri müxtəlif yerli və beynəlxalq jurnallarda dərc olunmuş bir sıra məqalələrdə öz əksini tapmışdır. Həmçinin tədqiqat işi əsasında hazırlanmış məruzələr respublika və beynəlxalq konfransların materiallar toplusunda nəşr olunmuşdur.

Dissertasiya işinin yerinə yetirildiyi təşkilatın adı. Dissertasiya işi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Beynəlxalq münasibətlər və Xarici siyasət kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Dissertasiyanın struktur bölmələrinin ayrılıqda həcmi qeyd olunmaqla dissertasiyanın işarə ilə ümumi həcmi. Təqdim edilən dissertasiya "Mündəricat", "Giriş", üç Fəsil, altı paraqraf, "Nəticə", "İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı"ndan ibarətdir. Dissertasiyanın struktur bölmələrinin həcmi isə: "Giriş" – 7 səhifə, 13315 işarə, I Fəsil 1.1 paraqraf – 19 səhifə, 37883 işarə, 1.2. paraqraf – 19 səhifə, 37551 işarə, II Fəsil 2.1. paraqraf – 18 səhifə, 34191 işarə, 2.2. paraqraf – 19 səhifə, 36815 işarə, III Fəsil 3.1. paraqraf – 19 səhifə,

.34661 işarə, 3.2. paraqraf – 20 səhifə, 36683 işarə, “Nəticə” bölməsi isə 5 səhifə, 8133 işarədən ibarətdir. Dissertasiyanın sonunda “İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı” yer almaqdadır.

Ədəbiyyat siyahısı istisna edilməklə ümumilikdə dissertasiya işinin özü 127 səhifə, 239232 işarədən ibarətdir.

DİSSERTASİYANIN ƏSAS MƏZMUNU

Dissertasiya işinin **“Giriş”** hissəsində mövzunun aktuallığı əsaslandırılır, onun elmi işlənmə dərəcəsi təhlil olunur, tədqiqatın məqsəd və vəzifələri formalaşdırılır, obyekt və predmeti müəyyənləşdirilir, tədqiqatın metodoloji əsasları, elmi yeniliyi, nəzəri və praktiki əhəmiyyəti açıqlanır, həmçinin müdafiəyə təqdim olunan əsas müddəalar göstərilir. Tədqiqatın aktuallığı müxtəlif ictimai həyat sahələrinə təsir göstərən davamlı gender disbalansları və köklü stereotiplərlə şərtlənir. Bu baxımdan gender sosial-mədəni və tarixi kateqoriya kimi öyrənilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir ki, bu da bərabərliyin təmin olunması üçün effektiv mexanizmlərin hazırlanması baxımından zəruridir. İdarəetmə praktikasında gender inklüzivliyi prinsiplərinin tətbiqinin vacibliyi vurğulanır.

Tədqiqatın əhəmiyyəti həm də Azərbaycanın milli siyasətinin gender bərabərliyi sahəsində beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması zərurəti ilə bağlıdır ki, bu da həm ölkənin daxili inkişafına, həm də beynəlxalq imicinin möhkəmlənməsinə töhfə verir. Beynəlxalq institutlarla qarşılıqlı münasibətlərin araşdırılması xarici siyasət fəaliyyətində gender bərabərliyinin təşviqi sahəsində mövcud çağırışları və perspektivləri müəyyənləşdirməyə, eləcə də elmi əsaslandırılmış və praktik yönümlü tövsiyələrin formalaşdırılmasına imkan yaradır.

Tədqiqatın I fəsli – **“Gender bərabərliyi problemlərinə nəzəri-metodoloji yanaşmaların təhlili”** – araşdırılan problemin nəzəri və metodoloji əsaslarını əhatə edir. 1.1-ci paraqrafda – **“Gender konsepsiyası və gender bərabərliyi nəzəriyyələri” –** gender və gender bərabərliyinin şərhinə dair əsas nəzəri yanaşmaların konseptual təhlili aparılır. Genderin bioloji deyil, sosial konstruksiya olunmuş fenomen kimi interpretasiyasına xüsusi diqqət

yetirilməklə gender bərabərliyi probleminə dair nəzəri və metodoloji fikirlər nəzərdən keçirilir. Mədəni, sosial və iqtisadi amillərin təsiri altında formalaşmış gender rollarının tarixi təkamülü təhlil olunur, həmçinin ənənəvi cəmiyyətlərin bioloji cinsə əsaslanan sərt rol modellərini möhkəmləndirdiyi, bunun isə patriarxal strukturların və gender müxtəlifliyi ilə bağlı qrupların formalaşmasına təsir göstərdiyi müəyyən edilir. Məşğulluq, siyasi təmsilçilik, təhsil və səhiyyə sahələrində gender disproporsiyalarının hələ də qalmaqda olduğu qeyd edilir. Məişət zorakılığı və digər hüquqpozmalara qədər gender əsaslı zorakılığın yayılması, eləcə də fərdlərin gender mənsubiyyətindən asılı olaraq sosial imkanlarını məhdudlaşdıran davamlı stereotiplərin və mədəni normaların rolu xüsusi diqqət mərkəzində saxlanılır.

Bundan əlavə, paraqrafda gender bərabərsizliyinin dərk edilməsi və aradan qaldırılması üçün nəzəri çərçivə təqdim edən feminist nəzəriyyələr araşdırılır. Hüquqi və siyasi islahatlara yönəlmiş liberal feminizm, dərin kök salmış patriarxal strukturların tənqidinə əsaslanan radikal feminizm, gender və iqtisadi istismar arasındakı qarşılıqlı əlaqələri təhlil edən marksist və sosialist feminizmi, həmçinin irq, sinif və bu kimi müxtəlif identiklik aspektlərinin kəsişməsini ön plana çıxaran interseksional feminizm təhlil olunur.

Bu yanaşmalar birlikdə ənənəvi gender normalarının aradan qaldırılmasına, müxtəlifliyin və inklüzivliyin təşviqinə, eləcə də fərdlərin diskriminasiya qorxusu olmadan öz gender identikliyini sərbəst şəkildə ifadə edə bilmələri üçün şəraitin yaradılmasına yönəlmişdir.

Nəticə etibarilə qeyd olunur ki, gender bərabərliyinə nail olunması siyasətin islah edilməsi, ictimai fəallığın inkişafı və stereotiplərin aradan qaldırılmasına yönəlmiş təhsil təşəbbüsləri də daxil olmaqla sistemli dəyişikliklər tələb edir. Bu dəyişikliklər bütün genderlər üçün daha ədalətli və inklüziv cəmiyyətin formalaşdırılmasına xidmət edir.

Bu paraqrafda gender rollarının təkamülü, onlara sosial-mədəni amillərin təsiri, eləcə də gender dinamikasının təhlilinə dair müxtəlif nəzəri yanaşmalar qeyd olunur. Ənənəvi cəmiyyətlərin çox vaxt bioloji fərqlərə əsaslanan sərt gender rollarını möhkəmləndirdiyi,

bunun isə kişilərin hakim mövqeyə malik olduğu, qadınların isə əsasən məişət və evdaxili vəzifələrlə məhdudlaşdırıldığı patriarxal sistemin formalaşmasına gətirib çıxardığı vurğulanır.

Lakin genderin bu ikili anlayışı genderin dəyişkən və sosial konstruksiya olunmuş fenomen olduğunu irəli sürən tarixi tədqiqatlar və sosial konstruktivizm nəzəriyyələri tərəfindən tənqid olunur. Həmin yanaşmalara görə, gender mədəni, sosial və tarixi kontekstlərin təsiri altında formalaşır. Sosial konstruktivizm nəzəriyyəsi gender rollarının anadangəlmə deyil, sosial qarşılıqlı münasibətlər, institusional təsirlər və mədəni praktikalar prosesində formalaşan mənimsənilmiş davranış modelləri olduğunu anlamaq üçün əsas nəzəri baza kimi vurğulanır. Bu yanaşma ənənəvi gender normalarının yenidən nəzərdən keçirilməsinin, inklüzivliyin təşviqinin və gender bərabərliyinin təmin olunmasına yönəlmiş siyasətin hazırlanmasının vacibliyini ön plana çıxarır.

Feminist nəzəriyyə bu təhlili tamamlayaraq patriarxal hakimiyyət strukturlarını tənqid edir və gender əsaslı təzyiqin aradan qaldırılmasına yönəlmiş sistemli dəyişiklikləri müdafiə edir. Hər iki nəzəri yanaşma interseksionallığın əhəmiyyətini vurğulayaraq fərdlərin müxtəlif identiklik aspektlərinin kəsişməsindən asılı olaraq gender bərabərsizliyini fərqli şəkildə yaşadıqlarını qəbul edir. Bu nəzəriyyələr gender bərabərliyinin mürəkkəb mahiyyətinin və daha inklüziv cəmiyyətə nail olunması yollarının kompleks şəkildə dərk olunmasına imkan yaradır.

I fəslin 1.2-ci paraqrafında – **“Müasir beynəlxalq münasibətlər sistemində gender yanaşması”** – genderyönümlü baxışın müasir beynəlxalq münasibətlərdə əhəmiyyəti araşdırılır, onun münaqişələr, təhlükəsizlik, inkişaf və insan hüquqları kimi qlobal problemlərin anlaşılması və həllində mühüm rolu vurğulanır. Qeyd olunur ki, realizm, liberalizm və postkolonializm kimi ənənəvi konsepsiyalar beynəlxalq dinamikanın təhlili üçün əsas nəzəri çərçivələri formalaşdırmış, lakin çox zaman genderin qlobal siyasətin formalaşmasındakı mühüm rolunu yetərincə nəzərə almamışdır.

Gender perspektivinə əsaslanan yanaşma gender normaları və bərabərsizliklərin beynəlxalq münasibətlərin digər aspektləri ilə necə kəsişdiyini müəyyən etməyə imkan verir və onların diplomatik

danışıqlar, münaqişələrin tənzimlənməsi, iqtisadi inkişaf və ekoloji davamlılıq kimi proseslərə təsirini ortaya qoyur. Bu perspektiv gender əsaslı zorakılıq, diskriminasiya və sosial istisna problemlərinin aradan qaldırılması zərurətini ön plana çıxararaq daha inklüziv və ədalətli beynəlxalq siyasət və praktikanın formalaşdırılmasına yönəlmişdir.

Bu paraqrafda gender dinamikasının qlobal siyasətin müxtəlif aspektlərini necə formalaşdırdığı açıqlanır. Münaqişə və təhlükəsizlik sahəsində qadınlar çox vaxt məcburi köçkünlük də daxil olmaqla qeyri-mütənasib zərərə məruz qalırlar, eyni zamanda onların sülhyaratma və vasitəçilikdəki rolu bir çox hallarda marginallaşdırılır. İqtisadi kontekstdə gender disproporsiyaları qadınların təhsil, məşğulluq və maliyyə resurslarına çıxışını məhdudlaşdırır ki, bu da davamlı inkişaf və iqtisadi artımın qarşısını alır.

Bundan əlavə, gender aspektlərinin nəzərə alınması ekoloji davamlılıq baxımından da mühüm əhəmiyyət daşıyır, çünki kənd və inkişaf etməkdə olan regionlarda qadınlar resursların idarə olunması və iqlim dəyişikliklərinə uyğunlaşma prosesində vacib rol oynayırlar.

Gender perspektivinin beynəlxalq münasibətlərə inteqrasiyası qərar qəbul edən şəxslərə bu problemləri daha effektiv şəkildə həll etməyə imkan verir, bütün genderlərin hüquq və töhfələrini nəzərə alan daha bərabərhüquqlu qlobal sistemin formalaşmasına şərait yaradır.

Gender yönümlü perspektivlərin tanınmasına əsaslanaraq, paraqrafda gender perspektivinin beynəlxalq münasibətlərə effektiv şəkildə inteqrasiyasına imkan verən konkret mexanizmlər və strategiyalar nəzərdən keçirilir. Əsas mexanizmlərdən biri gender meynstriminqinin siyasətin hazırlanmasının və diplomatik qarşılıqlı fəaliyyətin bütün aspektlərinə tətbiq edilməsidir. Bu, yalnız gender aspektlərinin siyasət təhlili prosesinə daxil edilməsini deyil, həm də gender təsirinin müntəzəm qiymətləndirilməsinin aparılmasını nəzərdə tutur. Belə qiymətləndirmələr həyata keçirilən siyasətlərin nəticələrində mümkün gender disproporsiyalarını müəyyən etməyə və ədalət ilə bərabərliyin təmin olunması məqsədilə onların düzəlişinə imkan yaradır.

Bundan əlavə, beynəlxalq təşkilatlarda, diplomatik missiyalarda və sülh danışıqlarında qərarqəbuletmə mövqelərində qadınların

təmsilçiliyinin genişləndirilməsinin vacibliyi vurğulanır. Qadınların qərar qəbulunun bütün səviyyələrində iştirakı, xüsusilə sülh və təhlükəsizlik kontekstində daha kompleks və davamlı həllərin formalaşdırılmasına töhfə verir. Məsələn, qadınlar danışıqlar prosesinə cəlb olunduqda sülh sazişlərinin uğurlu və uzunmüddətli olma ehtimalı artır, çünki onlar çox zaman özünəməxsus perspektivlər təqdim edir və icmaların ehtiyaclarını prioritet hesab edirlər. Beynəlxalq münasibətlərdə qadın liderliyinin təşviqi hakimiyyət balanssızlığının aradan qaldırılmasına, müxtəlif baxışların nəzərə alınmasına və bütün genderlərin ehtiyaclarına daha həssas və inklüziv siyasətin formalaşdırılmasına kömək edir. Bu yanaşma yalnız gender bərabərliyinin təşviqinə deyil, eyni zamanda beynəlxalq diplomatiya və əməkdaşlığın ümumi effektivliyinin artırılmasına da xidmət edir.

Dissertasiyanın II fəsli – **“Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq təşkilatlarla münasibətlərinin təhlili”** – ölkənin xarici siyasət mövqeyinin araşdırılmasına həsr olunmuşdur. **2.1 paraqrafda – “Azərbaycan Respublikasının müasir beynəlxalq münasibətlər sistemində mövqeyi”**, yeni dünya nizamının formalaşması şəraitində strateji manevretmə aspektinə xüsusi diqqət yetirilməklə Azərbaycanın beynəlxalq sistemdəki yeri təhlil olunur. Çoxqütblü qlobal strukturun formalaşması ənənəvi güc mərkəzləri ilə yanaşı yeni təsir aktorlarının meydana çıxmasına səbəb olmuş, bu isə bir neçə təsir mərkəzinin paralel şəkildə mövcud olduğu sistem yaratmışdır. Bu dəyişiklik Soyuq müharibədən sonra, xüsusilə ABŞ-nin dominantlığı ilə xarakterizə olunan təkqütblü modeldən uzaqlaşmanı əks etdirir. Çin, hindistan, Braziliya kimi dövlətlərin, eləcə də Rusiya və Türkiyə kimi regional güclərin möhkəmlənməsi qlobal geosiyasətə əlavə mürəkkəblik və dinamizm qazandırmışdır.

Azərbaycan üçün bu çoxqütblülük həm çağırışlar, həm də imkanlar yaradır, ölkənin xarici siyasətinə və strateji ittifaqlarına təsir göstərir. Cənubi Qafqazın əsas dövlətlərindən biri olan Azərbaycanın geosiyasi əhəmiyyəti enerji resursları, strateji mövqeyi və ABŞ, Avropa İttifaqı, Rusiya kimi əsas qlobal güc mərkəzləri, həmçinin regional tərəfdaşlar olan Türkiyə və İran ilə münasibətlərin qurulması zərurəti ilə müəyyən olunur.

Azərbaycanın xarici siyasəti müasir geosiyasi gərginlik şəraitində milli maraqların maksimum dərəcədə təmin edilməsinə yönəlmiş beynəlxalq münasibətlərin balanslaşdırılması üzrə praqmatik və çevik yanaşmanı əks etdirir. Ölkə Türkiyə ilə Şuşa Deklarasiyası vasitəsilə möhkəmləndirilmiş siyasi, hərbi və iqtisadi əməkdaşlığın dərinləşməsi, eləcə də enerji və regional bağlantılar, o cümlədən nəqliyyat dəhlizləri layihələri sahəsində birgə təşəbbüslərlə xarakterizə olunan sıx müttəfiqlik münasibətlərini qoruyub saxlayır.

Eyni zamanda Azərbaycan regional təhlükəsizlik arxitekturasında baş verən dəyişikliklərə baxmayaraq, qarşılıqlı maraq doğuran ayrı-ayrı sahələrdə əməkdaşlığı davam etdirərək Rusiya ilə praqmatik münasibətlər qurur. Bununla paralel olaraq, xüsusilə enerji təhlükəsizliyi, enerji resurslarının tədarükünün şaxələndirilməsi və davamlı inkişaf sahələrində ABŞ və Avropa İttifaqı ilə iqtisadi və diplomatik əlaqələrin inkişafı davam etdirilir.

Azərbaycanın “Bir kəmər, bir yol” təşəbbüsündə iştirakı ölkənin Avrasiya nəqliyyat-iqtisadi proseslərinə inteqrasiya olunmaq istəyini əks etdirir və onun tranzit potensialının gücləndirilməsinə töhfə verir. Eyni zamanda İran ilə münasibətlər davam edən regional fikir ayrılıqları fonunda balanslaşdırılmış yanaşma ilə xarakterizə olunur.

Beləliklə, Qərb və Şərq güc mərkəzləri ilə qarşılıqlı fəaliyyəti özündə birləşdirən çoxvektorlu xarici siyasət həyata keçirərək Azərbaycan suverenliyini möhkəmləndirməyə, xarici siyasət mövqeyinin dayanıqlığını artırmağa və transformasiya olunan beynəlxalq sistem şəraitində Cənubi Qafqazın əsas aktorlarından biri kimi rolunu gücləndirməyə çalışır.

II fəslin **2.2-ci paraqrafı – “Beynəlxalq təşkilatlar Azərbaycan Respublikasının xarici siyasət münasibətlərinin ən mühüm hərəkətverici qüvvələri kimi”** adlanır**.** Bu paraqrafda beynəlxalq təşkilatların ölkənin xarici əlaqələrinin formalaşmasında mühüm rolu araşdırılır, onların diplomatik qarşılıqlı fəaliyyətə, sosial-iqtisadi inkişafa və münaqişələrin tənzimlənməsinə təsiri vurğulanır.

Azərbaycanın Avropa İttifaqı, NATO, BMT və İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı (İƏT) kimi müxtəlif beynəlxalq strukturlarla strateji tərəfdaşlığı onun xarici siyasət prioritetlərində mərkəzi yer tutur.

Avropa İttifaqı ilə Azərbaycan arasında 1999-cu ildən qüvvədə olan Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlıq Sazişinə əsaslanan münasibətlər ticarətin, investisiyaların və siyasətin uzlaşdırılmasının inkişafına yönəlmişdir ki, bu da Aİ-nin ölkənin əsas ticarət tərəfdaşlarından və investorlarından biri statusunu möhkəmləndirir. Bundan əlavə, Aİ etimad quruculuğu və davamlı inkişafın təşviqinə yönəlmiş təşəbbüslər vasitəsilə, xüsusilə postmünaqişə dövründə, Azərbaycana sülh və sabitlik məsələlərində dəstək göstərir. Eyni zamanda Azərbaycanın NATO ilə "Sülh naminə tərəfdaşlıq" proqramı çərçivəsində əməkdaşlığı təhlükəsizlik sahəsində qarşılıqlı fəaliyyətə, müdafiə sektorunun islahatına və terrorizmlə mübarizəyə yönəlmişdir ki, bu da ölkənin müdafiə qabiliyyətinin və regional sabitliyin gücləndirilməsinə töhfə verir.

Avropa istiqaməti ilə yanaşı, Azərbaycan iqtisadi, təhlükəsizlik və mədəni maraqlarını təşviq etmək məqsədilə qlobal və regional təşkilatlarla da fəal əməkdaşlıq edir. Azərbaycanın OPEC+ ilə əməkdaşlığı və regional enerji təşəbbüslərində iştirakı ölkənin enerji təhlükəsizliyinin təmin olunmasına, bazarların sabitliyinə və regional əməkdaşlığın inkişafına sadiqliyini nümayiş etdirir. Bundan əlavə, Azərbaycanın Qoşulmama Hərəkatı çərçivəsində aparıcı rolu və İslam Əməkdaşlıq Təşkilatıda fəal iştirakı balanslaşdırılmış xarici siyasət yürütmək və islam həmrəyliyini möhkəmləndirmək istəyini əks etdirir.

Azərbaycanın BMT-nin İnkişaf Proqramı və UNESCO ilə əməkdaşlığı isə ölkənin davamlı inkişaf, mədəni irsin qorunması və sosial-iqtisadi problemlərin həlli məsələlərinə xüsusi diqqət yetirdiyini göstərir. Bu çoxşaxəli əlaqələrdən istifadə etməklə Azərbaycan beynəlxalq münasibətlərin mürəkkəb sistemində öz mövqeyini möhkəmləndirməyə, suverenliyini təmin etməyə və regional, eləcə də qlobal sülh və rifaha töhfə verməyə çalışır.

III fəsil – **"Gender bərabərliyi problemlərinin Azərbaycan Respublikasının xarici əlaqələrinə təsirinin təhlili"** , iki paraqrafdan ibarətdir. 3.1-ci paraqrafda – "**Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətində gender bərabərliyi məsələlərinin yeri**", gender problematikasının ölkənin xarici siyasətinə inteqrasiyası araşdırılır,

gender bərabərliyinin onun beynəlxalq münasibətlərinin formalaşmasında mühüm rolu vurğulanır.

Azərbaycan qadın hüquqlarına sadiqliyi əks etdirən tarixi təcrübəyə və müasir siyasi tədbirlərə əsaslanaraq gender bərabərliyinin təşviqi sahəsində mühüm irəliləyişlərə nail olmuşdur. XX əsrin əvvəllərindən etibarən ölkə müsəlman dünyasında gender bərabərliyinin pionerlərindən biri kimi çıxış etmiş, 1918-ci ildə qadınlara seçki hüququ vermiş, sovet dövründə və müstəqillik əldə etdikdən sonra da qadın hüquqlarının inkişafını davam etdirmişdir.

Hazırda Azərbaycan Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında Konvensiya kimi beynəlxalq konvensiyalarda fəal iştirak edir və öz siyasətini Pekin Bəyannaməsi və Fəaliyyət Platforması kimi çərçivə sənədləri ilə müəyyən edilmiş qlobal standartlarla uzlaşdırır. Bu səylər Azərbaycanın gender bərabərliyinin həm daxili siyasətdə, həm də xarici siyasət fəaliyyətində fundamental prinsip kimi təmin olunmasına sadiqliyini nümayiş etdirir.

Dağlıq Qarabağ münaqişəsi dövründə Azərbaycan qadınları yüksək fədakarlıq və cəsarət nümayiş etdirmişlər. 74 000 hərbi qulluqçudan təxminən 2 000-ni qadınlar təşkil edirdi və onlardan təxminən 600-ü birbaşa ön cəbhədə döyüş əməliyyatlarında iştirak etmişdir. Bu qadınlar yalnız yardımçı funksiyalarla kifayətlənməmiş, silahlı qarşıdurmada bilavasitə iştirak etmişlər. Jurnalist Salatın Əsgərova və həkim Gültəkin Əsgərova kimi müharibə illərində həlak olmuş milli qəhrəman qadınlar fədakarlıq simvoluna çevrilərək Azərbaycan qadınlarının vətənpərvərliyini və sədaqətini təcəssüm etdirmişlər.

Qadınlar üçün sosial-iqtisadi və emosional nəticələr olduqca ağır olmuşdur, çünki onlar məcburi köçkünlük çətinlikləri ilə üzləşməklə yanaşı, ailənin bütövlüyünü qorumağa və ona dəstək verməyə çalışmışlar. Onların təcrübəsi silahlı münaqişələrin mülki əhaliyə, xüsusilə də müharibənin ən ağır nəticələrini daşıyan qadınlara göstərdiyi daha geniş təsiri əks etdirir.

Azərbaycan 1991-ci ildə müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra gender bərabərliyinə sadiqliyini qoruyaraq bu prinsipləri həm milli, həm də beynəlxalq siyasətində təsbit etmişdir. 1995-ci ildə

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının qəbul edilməsi qadınların kişilərlə bərabər şəkildə demokratik prosesdə fəal iştirakını təmin edən hüquqi bazanın formalaşdırılmasında mühüm mərhələ olmuşdur. Konstitusiyanın 25-ci maddəsi bütün vətəndaşlar üçün bərabər hüquq və azadlıqları təmin edir, cins əlamətinə görə ayrı-seçkiliyi birbaşa qadağan edir [15].

Həmin ildə Azərbaycan qadın hüquqlarına sadiqliyini beynəlxalq müstəvidə də nümayiş etdirərək Qadınların Vəziyyətinə dair Pekində keçirilən Dördüncü Ümumdünya konfransına hazırlıq prosesində fəal iştirak etmişdir. Azərbaycan Qadın Problemləri üzrə Milli Komitəsi ölkədə qadın hüquqlarının vəziyyətinə dair ətraflı hesabat hazırlayaraq bu konfransda təqdim etmişdir. Konfransın nəticələri qadınların hüquqlarının genişləndirilməsi və onların ictimai həyatın müxtəlif sahələrində iştirakının artırılması istiqamətində siyasət və strategiyaların təkmilləşdirilməsinə yönəlmiş milli dialoqun və praktik tədbirlərin daha da inkişafına təkan vermişdir.

Azərbaycanın xarici siyasətində gender bərabərliyi diplomatik təmsilçilik, inkişaf məqsədli yardım və mədəni diplomatiya da daxil olmaqla müxtəlif istiqamətlərə inteqrasiya olunmuşdur. Ölkə beynəlxalq əməkdaşlıq çərçivəsində gender bərabərliyi prinsiplərini təşviq edərək, xüsusilə Cənubi Qafqaz və Mərkəzi Asiya regionlarında təhsil, səhiyyə, iqtisadi səlahiyyətlərin genişləndirilməsi və siyasi iştirak kimi sahələrə xüsusi diqqət yetirir. Azərbaycanın diplomatik korpusunda beynəlxalq platformalarda gender bərabərliyini müdafiə edən nüfuzlu qadın liderlər təmsil olunur ki, bu da ölkənin beynəlxalq arenadakı təmsilçiliyini və təsir imkanlarını daha da gücləndirir.

Bundan əlavə, Azərbaycanın iqtisadi diplomatiya və mədəni mübadilə sahələrində gender bərabərliyinə verdiyi önəm onun beynəlxalq imicinin mütərəqqi və inklüziv dövlət kimi möhkəmlənməsinə töhfə verir. Bu təşəbbüslər yalnız milli inkişafı dəstəkləmir, eyni zamanda ölkənin həm milli, həm də beynəlxalq səviyyədə ədalətli və bərabərhüquqlu cəmiyyətin formalaşdırılmasına

[15] Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası: [Elektron resurs] / URL: https://e-qanun.az/framework/897

sadiqliyini nümayiş etdirərək ikitərəfli münasibətləri daha da gücləndirir.

Müəllifin fikrincə, hazırda gender bərabərliyi Azərbaycanın xarici siyasətinin əsas istiqamətlərindən birini təşkil edir. Ölkə Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında Konvensiya kimi beynəlxalq konvensiyaları ratifikasiya etmiş və qadın hüquqlarının təşviqinə yönəlmiş beynəlxalq forumlarda fəal iştirak edir. Azərbaycanın diplomatik fəaliyyəti gender bərabərliyinin davamlı inkişafın və sülhün təmin edilməsindəki rolunu xüsusi vurğulayır ki, bu da beynəlxalq standartlara uyğunluq təşkil edir. Gender bərabərliyinin təmin olunması üzrə Milli Fəaliyyət Planları (2019–2022, 2022–2025) kimi təşəbbüslər ölkənin gender bərabərsizliyinin azaldılması istiqamətində davamlı öhdəliyini göstərir.

Bu səylər sosial həmrəyliyin möhkəmlənməsinə töhfə verməklə yanaşı, ölkənin beynəlxalq imicini mütərəqqi və inklüziv dövlət kimi daha da gücləndirir. Əldə olunmuş nailiyyətlərə baxmayaraq, siyasi sahədə yetərli təmsil olunmamaq və sosial normaların davam edən təsiri kimi problemlər tam gender bərabərliyinə nail olmaq üçün hələ də öz həllini tələb edir.

“Gender bərabərliyi problemləri Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq təşkilatlarda iştirakının problemli aspektləri kimi” adlı III fəslin 3.2 paraqrafında ölkənin beynəlxalq təşkilatların fəaliyyətində iştirak edərkən gender bərabərliyi sahəsində qarşılaşdığı çətinliklər araşdırılır, gender perspektivinin xarici siyasətə inteqrasiyasının mürəkkəbliyi vurğulanır. Gender bərabərsizliyinin azaldılması istiqamətində əldə olunmuş irəliləyişlərə baxmayaraq, qadınların yüksək diplomatik vəzifələrdə kifayət qədər təmsil olunmaması və davam edən mədəni stereotiplər kimi problemlər hələ də ciddi maneələr olaraq qalır.

Azərbaycanda ictimai normalar bir çox hallarda ənənəvi gender rollarını möhkəmləndirir; bu çərçivədə kişilər, xüsusilə ticarət, təhlükəsizlik və xarici siyasət kimi sahələrdə əsas qərarverici şəxslər kimi qəbul olunurlar. Bu cür təsəvvürlər qadınların beynəlxalq diplomatiyada iştirakını və liderlik imkanlarını məhdudlaşdırır, nəticədə müxtəlif baxışların azalmasına və ölkənin qlobal

forumlardakı iştirakının səmərəliliyinin zəifləməsinə səbəb olur. Məsələn, Azərbaycanın Avropa Şurası Parlament Assambleyası kimi beynəlxalq qurumlardakı nümayəndə heyətlərində digər Avropa dövlətləri ilə müqayisədə nəzərəçarpacaq gender disbalansı müşahidə olunur ki, bu da siyasi təmsilçilikdə kişilərin üstünlük təşkil etməsi meylini əks etdirir.

Bu problemlər siyasətin hazırlanması və həyata keçirilməsi proseslərində gender meynstriminqinin yetərincə inteqrasiya olunmaması da daxil olmaqla institusional maneələrlə daha da dərinləşir. Kişi və qadınlara fərqli təsirləri nəzərə almayan yanaşmalar çox zaman qadınların spesifik ehtiyac və təcrübələrini əhatə edə bilmir və bununla da mövcud bərabərsizliklərin təkrarına səbəb olur. İqtisadi disproporsiyalar da mühüm rol oynayır, çünki Azərbaycanda qadınların iqtisadi resurslara və imkanlara çıxışı məhduddur ki, bu da onların siyasi və diplomatik fəaliyyətlərdə iştirakını məhdudlaşdırır. Bundan əlavə, Qarabağ münaqişələri kontekstində güc obrazının formalaşdırılmasına verilən önəm xarici siyasətdə kişi nümayəndələrin daha çox ön plana çəkilməsinə səbəb olmuş, bu isə qadınların rolunu əlavə şəkildə məhdudlaşdırmışdır.

Bu problemlərin aradan qaldırılması siyasətin formalaşdırılmasının bütün aspektlərinə gender perspektivinin inteqrasiyasını, qadınların rəhbər vəzifələrdə təmsilçiliyinin genişləndirilməsini, həmçinin qadınların həm daxili, həm də beynəlxalq sahələrdə töhfələrinin əhəmiyyətinin tanınmasına yönəlmiş mədəni dəyişikliklərin təşviqini əhatə edən kompleks yanaşma tələb edir.

Paraqrafda Azərbaycanın beynəlxalq təşkilatlarda iştirakı zamanı qarşılaşdığı gender bərabərliyi problemləri işıqlandırılır. Bu çətinliklərin yaranmasına təsir göstərən əsas amillər sırasında mədəni normalar, institusional stereotiplər və qadınların qərarqəbuletmə mövqelərində kifayət qədər təmsil olunmaması xüsusi vurğulanır. Gender bərabərliyinin təşviqi istiqamətində müəyyən irəliləyişlərə səbəb olan BMT-nin Əhali Fondu ilə əməkdaşlıq kimi beynəlxalq təşəbbüslərə baxmayaraq, ciddi disproporsiyalar hələ də qalmaqdadır. Xüsusilə sərt gender normaları ictimai baxışların formalaşmasına təsir göstərərək qadınların həm daxili, həm də xarici siyasət sahəsində rolunu məhdudlaşdırmağa davam edir.

Əsas problemlərdən biri qadınların yüksək siyasi və diplomatik vəzifələrdə hələ də kifayət qədər təmsil olunmamasıdır ki, bu da xarici siyasətin formalaşdırılması zamanı baxış müxtəlifliyini azaldır. Bu vəziyyət kişi liderliyinə üstünlük verən və qadınları mühüm müzakirə və danışıqlar proseslərindən kənarda saxlayan mədəni və institusional maneələrlə daha da dərinləşir. Nəticədə qəbul edilən qərarlar çox zaman genderə xas məsələləri, o cümlədən münaqişə şəraitində qadınların xüsusi həssaslıqlarını tam şəkildə nəzərə almır. Bu çətinliklərin aradan qaldırılması xarici siyasətin bütün aspektlərinə gender perspektivinin inteqrasiyasına, qadınların rəhbər vəzifələrdə təmsilçiliyinin genişləndirilməsinə və köklü gender stereotiplərinin aradan qaldırılmasına yönəlmiş kompleks strategiyaların hazırlanmasını tələb edir.

Nəticə hissəsində dissertasiyanın əsas fikirləri ümumiləşdirilir, Azərbaycanın beynəlxalq təşkilatlarla münasibətlərində gender bərabərliyi problemlərinin həllinin əhəmiyyəti vurğulanır. Qeyd olunur ki, gender bərabərliyi üzrə qlobal standartlara uyğunlaşma istiqamətində nəzərəçarpacaq irəliləyişlər əldə olunmasına baxmayaraq, mədəni normalar, sosial-siyasi amillər və institusional məhdudiyyətlər kimi ciddi maneələr gender inklüziv siyasətin tam şəkildə həyata keçirilməsinə əngəl törətməkdə davam edir. Dissertasiyada Azərbaycanın xarici siyasətində və beynəlxalq təşkilatlarda qadınların rəhbər vəzifələrdə yetərincə təmsil olunmaması ölkənin beynəlxalq arenada gender bərabərliyinin təşviqi istiqamətində fəaliyyətinin effektivliyini azaldan əsas amillərdən biri kimi qiymətləndirilir. Gender perspektivinin siyasətin hazırlanması və qərarqəbuletmə proseslərinə kifayət qədər inteqrasiya edilməməsi də Azərbaycanın davamlı inkişaf və insan hüquqlarının təşviqi sahəsində diplomatik səylərini zəiflədir.

Tədqiqatda BMT və Avropa İttifaqı kimi beynəlxalq təşkilatların Azərbaycanın gender bərabərliyi gündəliyinin formalaşmasında əsas rol oynadığı vurğulanır. Bu qurumlar yalnız normativ çərçivələr və istiqamətləndirici prinsiplər təqdim etmir, eyni zamanda təşəbbüslərin irəli sürülməsi və hesabatın təmin olunması üçün platforma funksiyasını yerinə yetirirlər. Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, bu beynəlxalq institutlarla əməkdaşlığın

gücləndirilməsi və milli institutlarda inklüzivlik mədəniyyətinin formalaşdırılması gender bərabərliyinin təşviqi və ölkənin beynəlxalq mövqelərinin möhkəmləndirilməsi üçün zəruri şərtlərdir.

Nəticə hissəsində gender meynstriminqi üzrə kompleks strategiyaların xarici siyasət və diplomatik fəaliyyətin bütün səviyyələrində həyata keçirilməsinin, həmçinin gender bərabərliyi təşəbbüslərinin dəstəklənməsi məqsədilə beynəlxalq təşkilatlar, qeyri-hökumət təşkilatları və özəl sektorla tərəfdaşlığın inkişaf etdirilməsinin vacibliyi vurğulanır. Bu yanaşmaların həyata keçirilməsi Azərbaycanın beynəlxalq imicini mütərəqqi və inklüziv dövlət kimi gücləndirməyə, davamlı inkişafın və sülhün təmin olunmasına töhfə verəcəkdir.

Təqdim olunan tövsiyələr həm elmi anlayışın dərinləşdirilməsi, həm də gender bərabərliyi prinsiplərinin Azərbaycanın xarici əlaqələrində praktik tətbiqi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Gender yönümlü siyasət və təşəbbüslərin konkret təsirlərinin daha ətraflı təhlilinə yönəlmiş gələcək tədqiqatların təşviq edilməsi ilə bu tövsiyələr gender bərabərliyinin diplomatik danışıqlara, iqtisadi tərəfdaşlıqlara və təhlükəsizlik məsələlərinə necə təsir göstərə biləcəyini nümayiş etdirən empirik sübutların vacibliyini vurğulayır. Konkret nəticələrə yönəlmiş bu yanaşma gender perspektivinin inteqrasiyasının strateji əhəmiyyətini əsaslandırmağa və siyasətdə gender inklüzivliyinin prioritetləşdirilməsinin vacibliyinə dair güclü arqument formalaşdırmağa imkan verir.

Gender bərabərliyi diskursu çərçivəsində interseksionallığın nəzərə alınması da mühüm əhəmiyyət daşıyır, çünki bu yanaşma Azərbaycanda qadınların qarşılaşdığı çoxşaxəli bərabərsizlik aspektlərinin daha dərindən və kompleks şəkildə anlaşılmasını təmin edir. Bu yanaşma universal həll yollarından yayınmağa imkan verir və müxtəlif sosial qrupların spesifik ehtiyaclarını nəzərə alan siyasətin hazırlanmasına şərait yaradır, bununla da həm ictimai, həm də xarici siyasət sahəsində inklüzivlik və ədalətliliyin təmin olunmasına töhfə verir.

Praktik fəaliyyətlə məşğul olan şəxslər üçün tövsiyələr xarici siyasət fəaliyyəti çərçivəsində gender meynstriminqinin institusionallaşdırılması üçün zəruri olan konkret addımlara xüsusi

diqqət yetirir. Effektiv gender meynstriminqi strategiyalarının həyata keçirilməsi, təlim proqramları və məsləhətçi şuraların yaradılması ilə yanaşı, siyasətin hazırlanmasının və diplomatik qarşılıqlı fəaliyyətin bütün mərhələlərində gender aspektlərinin inteqrasiyasını təmin edir. Bu isə Azərbaycanın xarici siyasətinin inklüzivliyini və çevikliyini artırmaqla yanaşı, onun qabaqcıl beynəlxalq təcrübələrə uyğunlaşmasına da şərait yaradır.

BMT kimi beynəlxalq təşkilatlar, qeyri-hökumət strukturları və özəl sektorla strateji tərəfdaşlıqların qurulması da mühüm əhəmiyyət daşıyır, çünki bu, gender bərabərliyi təşəbbüslərinin dəstəklənməsi üçün xarici ekspert potensialının və resursların cəlb edilməsinə imkan verir. Bu cür əməkdaşlıq formaları ölkənin sosial-iqtisadi məqsədləri ilə uzlaşdırılmış kompleks gender bərabərliyi proqramlarının hazırlanmasına kömək edə bilər ki, bu da nəticə etibarilə daha inklüziv və mütərəqqi cəmiyyətin formalaşmasına xidmət edir. Belə tərəfdaşlıqlarda iştirak həmçinin Azərbaycanın gender bərabərliyini fəal şəkildə təşviq edən dövlət kimi beynəlxalq nüfuzunu möhkəmləndirir, bununla da onun qlobal arenadakı mövqeyini və təsir imkanlarını gücləndirir.

Dissertasiyanın əsas müddəaları müəllifin aşağıdakı elmi əsərlərində öz əksini tapmışdır:

1. Baghirli, A.Z. Empowering equality: Azerbaijan’s journey towards gender parity in international partnerships // Doktorantların və gənc tədqiqatçıların XXVI Respublika Elmi konfransının materialları, – Bakı: – 10-11 noyabr, – 2023, – s. 293-296.
2. Bagirli, A.Z. Exploring gender: Theories of Equality in Gender Dynamics // – Bakı: Bakı Avrasiya Universiteti, “Sivilizasiya” elmi-nəzəri jurnal, – 2024. №2(58), – s. 38-43.
3. Baghirli, A.Z. Gender problem in international relations: a review // – Bakı: Pedaqoji Universitetin xəbərləri, “Humanitar, ictimai və pedaqoji-psixoloji elmlər” seriyası, – 2024. №1 2024, C72, – s. 64-73.
4. Baghirli, A.Z. Azerbaijan’s position in international organizations on gender equality issues // Vestnik BIST (Bashkir Institute of Social Technologies). – 2024. №4(65), – pp. 21–26.

5. Baghirli, A.Z. Transition to the New World Order and the Republic of Azerbaijan // – Bakı: Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası, “Dövlət idarəçiliyi” nəzəriyyə və təcrübə jurnalı, – 2024. №1(85), – s. 307-313.
6. Baghirli, A.Z. Position of international organizations in Azerbaijan’s foreign policy // – Bakı: Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası, “Dövlət idarəçiliyi” nəzəriyyə və təcrübə jurnalı, – 2024. №3(87), – s. 233-238.
7. Багирли, А.З. Гендерное равенство в системе мягкой силы Азербайджана: социологический анализ международного имиджа государства // “II Международная научно-практическая конференция «Актуальные вопросы научного поиска: фундаментальные и прикладные аспекты». – Россия, Петрозаводск КОФ – 1534, – 25 мая, – 2026.

Dissertasiyanın müdafiəsi 23 iyun 2026-cı il tarixində saat 13.30-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyası nəzdində fəaliyyət göstərən FD 2.30 Dissertasiya şurasının iclasında keçiriləcək.

Ünvan: AZ 1001, Bakı şəhəri, Səbail rayonu, Lermontov küçəsi 74.

Dissertasiya ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının kitabxanasında tanış olmaq mümkündür.

Avtoreferatın elektron versiyası Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının rəsmi internet saytında (https://dia.edu.az/) yerləşdirilmişdir.

Avtoreferat 26 may 2026-cı il tarixində zəruri ünvanlara göndərilmişdir.

Çapa imzalanıb: 24.04.2026

Kağızın formatı: A5

Həcm: 42186 işarə

Tiraj: 50 nüsxə